

Варнава - патријарх који је животом платио цијену Конкордата, и Далматинска епархија

Патријарх српски Варнава је био 40. патријарх Српске православне цркве, од 1930. до 1937.

Рођен је 1880, у Пљевљима, а умро 24. јула 1937. у Београду. Завршио је призренску Богословију у којој је његов брат Тодор био наставник а потом, и Духовну академију у Петровграду (Русија). Писао је, између осталог, о својим путовањима, међу којима у Босну, Дубровник, Херцег-Нови, Котор, Цетиње, Подгорицу и Острог. Пут га је довео и до Задра (гдје се срео са епископом далматинским Никодимом Милашем), Ријеке и Загреба. Импресије са тог путовања објавио је кроз неколико репортажа у *Цариградско м гласнику*

У његово вријеме активирао је црквени живот, почела је изградња многих храмова у Београду. Његовом иницијативом започета је градња Храма Светог Саве на Врачару. Такође, на мјесту старе Београдске митрополије подигао је нову зграду за потребе Архиепископије (зграду данашње Патријаршије у непосредној близини Саборног храма), као и манастир Ваведeње на Сењаку, Храм Светог Кнеза Лазара на Звездари. За вријеме његове службе започете су градње многобројних храмова, међу којима је и Храм Светих Апостола Вартоломеја и Варнаве у Раковици...

Варнава је пет година после избора за патријарха посјетио Далматинску епархију. Он је у Шибенику – сједишту епархије, манастиру Крка код Кистања, Далматинском Косову, Книну и Книнској Крајини боравио неколико дана за Видовдан 1935. године, управо у жеку антикоркордатске борбе. Било је то свега неколико дана после пада владе која је припремила закон, освештао кулу звонару завјетне цркве светог Лазара на Далматинском Косову. Тада је с њим литургију служило још неколико епископа, међу којима и др Николај Велимировић, познат и као највећи противник конкордата.

На трону Далматинске епархије тада је био др Иринеј Ђорђевић, који је поред владике др Николаја Велимировића био најактивнији поборник антиконкордата у врху Цркве.

И патријарх и далматински епископ имали су велику подршку архимандрита

манастира Каленић, Никона (Лазаревића-Тинтора), рођеног 1888. у Доњем Радљевцу, парохија Плавно, у Книнској Крајини. Архимандрит Никон, је као посланик Левачког краја у Шумадији, био један од оних народних заступника који су рушили и на крају срушили Нацрт уговора Краљевине Југославије са Ватиканом (конкордата) у парламенту.

До посјете патријарха Шибенику и Книнској Крајини је дошло само неколико дана послије пада владе Богољуба Јефтића, која је израдила Нацрт конкордата Краљевине Југославије са Ватиканом.

Влада је оборена 20. јуна 1935, управо на том питању. На сједници парламентарног Одбора, приједлогу закона се најприје успротивио посланик Левачког краја, архимандрит манастира Каленић, Никон Лазаревић-Тинтор. Он је, иако је био политички близак премијеру Јефтићу, то учинио и на посланичком клубу Југословенске радикалне заједнице. Посланички клуб га је по хитном поступку искључио.

Антиконкордатска (али ни конкордатска) акција ту није стала. Српска православна црква је 19. јула 1937. организовала литију. На углу улица Краља Петра и Кнеза Михаила дошло је до жестоког сукоба са жандармеријом. Повређено је више десетина грађана и свештеника, међу њима и неколико епископа. Догађај је остао познат као "крвава литија".

Само пет дана касније, 24. јула 1937, у Народној скупштини изгласан је спорни приједлог закона о конкордату. Исте вечери је умро српски патријарх Варнава. У књизи "Време улице - политика на јавним просторима у Београду у 20. веку", Дарко Ћирић, Биљана Станић и Владимир Томић пишу да је Варнава изненада преминуо 24. јула "под сумњивим околностима".

Далматинска епахија и антиконкордатска акција

Вријеме док је на шибенском трону био владика Иринеј зампамћено је по томе што се Далматинска епархија, можда и више него друге, укључила у антиконкордатску борбу патријарха Варнаве. Срби у Далмацији видјели су у конкордату Краљевине Југославије и Свете Столице опасност од новог покушаја унијаћења.

Послије посјете патријарха Дламатинској епархији 1935, службени орган Српске православне патријаршије *Гласник* писао је: **"Сви ови историјски кршеви, куда је ових дана прошла импозантна поворка дочека његове Светости Патријарха Српског заливани су кроз стољећа племенитом крвљу ових дичних горштака, који нису бранили само своје домове и своја насеља, јер су их могли наћи и имати боља на другим странама, већ су гинули неустрашиво и са задивљујућим пожртвовањем у одбрани светиња верских и националних, у одбрани светих косовских идеала, гинули су за крст часни и слободу златну (...) Вера у Бога, неограничена и бесконачна, сва им је нада и утеха, она је цео и једини смисао њиховога тешкога живота. У бескрајној дубини и неупоредивој лепоти своје вере они налазе снаге и окрепљена да све тешкоће живота подносе и преброде, налазе пуну утеху и пуно олакшање за све незгоде и болове, које им наноси променљивост судбине. Они све сносе без роптања, задовољни најмањим мрвицама са огромне и богате државне и националне трпезе, и њихова љубав према Краљу и Отаџбини је искрено и истински, бескомпромисно дубока и неограничена (...) Народ ових крајева чија је дубока оданост идеалима и светињама вере и нације достојна дивљена, заслужује бољу судбину. И ме се надамо и уздамо у Свевишњег Господа Бога, да ће даровима своје милости после толико векова мука и испаштања обасути и ове врлетне и неплодне крајеве. А најпреча и прва дужност управљача била би, да овим крајевима без одлагана посвете највећу пажњу и да овоме добром и заслужном народу, који је и данас готов у сваком часу све жртвовати за веру и Отаџбину, створе удобнији и лакши живот од онога, који су њихови претци кроз векове имали и који су њима као мучно, вековно наслеђе оставили".**

Епископ далматински Иринеј је настојао да борбу против конкордата пренесе међу шире народне слојеве, па је у јесен 1935. сазвао у манастиру Крка сабор православних свештеника сјеверне Далмације, који је оштро осудио конкордат између Свете Столице и Краљевине Југославије, јер ставља Православну цркву у подређен положај према Католичкој цркви. Послије тог сабора избиле су демонстрације у Кистањама, Бенковцу, Книну и Врлици, интервенисала је и жандармерија. Демонстрације су настављене и идућих година, упркос забрани среских начелника Книна и Бенковца о ношењу литија и јавним молиштенијима ван храма, па су достигле врхунац 1937. године, непосредно након његовог усвајања у Народној скупштини.

Резултат је био да је крајем 1937. године конкордатско питање скинуто из скупштинске расправе. О томе колике је облике попримила та борба и како је Ватикан реаговао, говори порука тадашњег папе Пија XI из 1937. године да ће "Срби горко зажалити своје противљење склапању конкордата".

Книнанин у манастирима Каленић и Љубостиња у улози миритеља

Један од носилаца антикоркордатске акције, посланик, архимандрит Каленића и Љубостиње, Никон је, касније, у љето 1940. године организовао мирење новог српског патријарха Гаврила (Дожића) и тадашњег владике жичког др Николаја Велимировића (лични пријатељ архимандрита Никона), који су претходних година имали различит однос према конкордату. О мирењу и посредничкој улози архимандрита Никона (сахрањен је у гробљу манастира Раковица близу Београда, гдје је и гробница патријарха Павла) је из манастира Каленић и Љубостиња извијештавала „Политика“, 28. августа 1940: „Тренутак састанка Њ. Светости патријарха и епископа жичког био је врло срдачан. Они су остали сами у разговору око 2 часа“. Патријарх Гаврило је, док је био на трону Црногорско-приморске митрополије нагињао конкордату, а епископ Николај је био ватрени противник.